

Västanbladet

GöteborgsRegionens Släktforskare

Årgång 31

2014

Nr 1

Porträtt av Elisabeth Sorbon född Dubb inblandad i dräpet vid Stora Mosse se sidan 29, Porträttet tillhör GRS ordförande och är utfört av Ulrika Pasch. Kopia finns på Vadsbo museum.

Innehållsförteckning nr 1- 2014

Vi möts våren 2014 <i>Per Clemensson</i>	3
Ordförande har ordet	4
Kaj Hector till minne	5
Kullaslåkten <i>Lars Olof Lööf</i>	5
Liten kommentar till artikeln "Dop i Göteborg med kunglig fadder"	6
Torsdagsföreläsningarna fortsätter	8
GRS kursprogram våren 2014 <i>Per Clemensson</i>	10
Stöldgods <i>Johan Ahlén</i>	12
"Detta förfärliga Göteborg <i>Ulf Bejbom</i>	14
Farväl till emigrantinstitutet <i>Magnus Bäckmark</i>	20
Ny namnlag på gång	22
Från grannföreningarna	25
Beställning från GRS	25
Släktforskarnas Hus lägger ner sin verksamhet <i>Ake Möller</i>	25
Räntemästare Enanders uppgång och fall <i>Barbro Majgren</i>	26
Landet Runt	33

Västanbladet

Redaktionskommitté; Per Clemensson, Per Liljeström och Lars Olof Lööf

Västanbladet ingår i medlemsavgiften 150:-/år och utkommer årligen med fyra nummer.

Ansvarig utgivare Per Liljeström

<http://grs.forening.genealogi.se>.

Webmaster Lars Nyqvist

tel: 0303-16456

Tidningsmakare

Christina Claeson

ch_claeson@hotmail.com

GöteborgsRegionens Släktforskare

MEDLEMSFÖRENING I SVERIGES SLÄKTFORSKARFÖRBUND Styrelse 2014

Ordf.	Per Clemensson 031 - 20 65 63 S. Vägen 79 412 54 per@clemensson.net
GÖTEBORG	
V. Ordf	LarsOlof Lööf 070 - 560 28 40 Erik Dahlbergsg. 4, 41126 GÖTEBORG larsolof.loof@gmail.com
Sekr	Barbro Majgren 035 - 481 48 Mästarevägen 10, 305 72 STENINGE qpm@telia.com
Kassör	Ewert Arwidsson 031 - 15 84 15 Eva Rodhes g. 10, 411 11 GÖTEBORG trewetrans@telia.com
Övriga	Jan Forslund 0346 - 222 45 Ljungby Prästgård 101, 311 95 FALKENBERG Janforslund@spray.se Per Liljeström 0302 - 131 91 Vänskapen 3 e, 443 34 LERUM per-lilje@telia.com Lars-Göran Johansson 073-9373433, Kyrkogatan 41, 442 67 MARSTRAND olarjoh@gmail.com Johan Ahlén,031-7025322 Dockeredsvägen 14, 42491 OLOFSTORP johan@flygfotohistoria.se Inger Clemensson,031-206563 S.Vägen 79,41254 GÖTEBORG inger@clemensson.net
Webmaster	Lars Nyqvist, 0303-16456 Trollhättevägen 12,44249 KUNGÄLV webmaster.r.s@telia.com
Suppl. Klubbm,	Anita Fyhr 031-23 73 37, Virvelvindsgatan 6, 417 02 GÖTEBORG anita.fyhr@live.se Jonas Kullgren 031 - 99 28 15 Holmåkrevägen 7 F, 437 40 LINDOM jonas@kullgren.st

Manusstopp för nr 2 2014
är den 15 mars och Västanbladet
beräknas vara hos medlemmarna

VINTERN-VÅREN-2014

Måndag den 24 februari kl 18.30

Årsmöteskväll på Erik Dahlbergsgatan

**Före årsmötet kåserar musikern Lennart Palm om de som
begrovs inom kyrkans väggar.**

-Kaffeservering – Anmälan senast fredagen innan – Avgift 50 Kr

Måndag den 7 april kl 18.30

Föreningskväll på Erik Dahlbergsgatan

**Om Göteborgs Arkitektur under 1700-1800-talen,
föredrag av fd 1.arkivarie Gun Schönbeck**

-Kaffeservering – ANMÄLAN senast fredagen innan – Avgift 50 kr

Tisdag den 29 april kl 10.30

Studiebesök på Sjöfartsmuseets arkiv, Karl Johansgatan 1-3

Begränsat antal besökare

Anmälan senast fredagen innan

Lördag den 10 maj

Bussresa till Kavlås slott invid Tidaholm.

Avfärd kl 08.00 från Exercishuset vid Heden.

Besöket kombineras med besök vid annan sevärdhet och lunch.

Beräknad återkomst kl 17.30 pris 500 kr/pers.

Anmälan senast 1 maj – bindande bokning då avgiften erlagts

Plusgiro 24 23 85-3 ange namn.

Ordförande har ordet

Så har vi då passerat ett årsskifte 2014. Passagen skedde i moll ton: 3 styrelseledamöter har gått ur tiden och har måst ersättas i snabb takt med nya medlemmar. På höstmötet kunde vi efter ett hårt arbete från valberedningens sida plocka fram kompetenta nya styrelseledamöter. Självklart kan dessa inte till fullo ersätta det äldre gardet men i kandidattorkans tider har vi tycker jag lyckats väl. Följande förändringar har tillkommit Anita Fyhr kvarstår som suppleant och träder in som klubbmästare tillsammans med andra tillträdande. En ny medarbetare det är Johan Ahlén bosatt sedan många år i Olofstorp, Bergum socken. Johan är utbildad journalist, i början av 1980-talet vid Göteborgs universitet. Han är dessutom född här i stan (se Johans artikel längre fram i tidningen), Men har annars inte släktband till denna region. "Bergslagen" får man höra om man frågar. Det var i norrländska Hälsingland som Johan bodde och verkade innan han slog sig ner här tillsammans med sin familj. Jobb som reporter i dagspress, personal-tidningsredaktör och copywriqter på reklambyrå står på meritlistan. Men det senaste decenniet har Johan ägnat åt ett unikt fotoarkiv, som sedan en tid finns att se på nätet: www.flygfotohistoria.se. Där finns mängder av fotografier om lantgårdar tagna från luften på 1950-talet. Spännande upptäckter går att göra inte minst för släkthistoriker. Välkommen Johan. Vår webmaster har länge stått på kön för att inträda i styrelsen. Lars Nyqvist är en återvändande västgöte, som velat göra en hemsida men inte hittat något intressant ämne. Efter studier i oorganisk kemi flyttade han till Sandviken och arbetade med analytisk kemi och kvalitetssäkring i 30 år. Den vägen kom han i kontakt med datorer och programmering. Genom Joel Holger fick han förtroende att skapa en hemsida för GRS och så blev det som det blev. Inger Clemensson är ingen nödlösning snarare tvärt om med sin skolbakgrund passar hon väl att ta emot vuxna elever och ge service för kreti och pleti. Det kommande året börjar intensivt med spännande föreläsningar i vårt och Landsarkivets regi och i maj en utfärd till Kavlås slott. Våra göteborgska släktforskardagar kommer vara mer laddade än någonsin vilket framgår av bilagda preliminära program. Hälsningar och **ETT GOTT NYTT ÅR**

Per Cl

Kaj Hector till minne

*Kaj Hector född 1920-03-29 och död 2013-11-01
En av våra äldsta medlemmar Kaj Hector har avlidit.
Han var tidigt medlem i vår förening och sedan 1990 var
han föreningens revisor.*

I Västanbladet nr 4 2006 finns en artikel om Kaj av Per Liljeström här berättar Kaj om sin tidiga släktforskning på Landsarkivet då man satt vid stora bord och bladade i de gamla originalböckerna. Han berättade också om sin stora samling av tidningsurklipp, som han 1996 överlämnade till föreningen med full förfoganderätt.

Här finns uppgifter om släkten Hector samt en rad personuppgifter och uppgifter om aktuella händelser. Kaj var verksam i familjens företag Hektors konditoriförnödenheter och blev så småningom klockare i Lundby församling fram till pensioneringen 1985.

*Kaj var en vänsäll person och deltog ivrigt i vår förenings verksamhet.
Vi saknar honom mycket.*

Kullasläkten

I slutet på året 2013 släpptes "Kullasläkten" del 4, verket kommer slutgiltigt bli 20.000 ättlingar.

Som stamfader till den stora släkten räknas Nils Trulsson född 1657 i Viken och dog 1736. Han var fyrmätare vid Kullen fyr och var gift 2 gånger och hade totalt 13 barn.

Liten kommentar till artikeln "Dop i Göteborg med kunglig fadder ..." av Olof Osterman i Västanbladet

Förvisso var konungs närvarande vid detta dop och det var säkert en mycket stor hedersbetygelse att minnas för föräldrarna. Men händelsen var inte unik på något vis. Läser vi Henrika Tandefelts bok *"Konsten att härska. Gustaf III inför sina undersåter"* (2008) inser vi att kungen brukade kontakterna med undersåterna för att stärka sin ställning som monark på en mångfald sätt. Hon beskriver hur kungen brukar ordensväsendet, instiftar hovrätten i Wasa och hur att uppträder på krigsteatern för att stärka och legitimera sina syften. Vid sin eriksgata 1772 hade Gustaf III stått fadder i Göteborg för handelsman Richard Söderströms son, som i dopet fick namnet Gustaf. De lyckliga föräldrarna den här gången är alltså Richard Söderström och Susanna Chapman. I Domkyrkoförsamlingens dopbok den 11 december detta år, står dessutom i marginalen: *"Hans Majjt. Behagade sjelf i nåder befalla at Barnet skulle kallas Gustaf"*. På platsen för för namnet på faddrarna, där de skulle stått i normalfallet, läser vi istället hur själva dopakten gick till: *"Konung Gustaf III, som then 8de Decembr. under sin Ericsgata, behagade benåda staden Götheborg med sin höga närwaro, intil then 14 Ejusdem, täcktes ock nådigt, i egen hög Person, frambära och holla thetta Barnet under hela Döpelse-Acten, hwilcken af mig Olof Ekebon för rättades, i tå warande Kongl Residenset, I Cancellie-Rådet Alströmers hus. Tilstådes woro Hans Excellence,*

RiksRådet, och RiksMarsken, Gref Liewen, samt Fru Generalskan och Landshöfdingskan Charlotte Du Rietz, förutan flere 100 åskådare, af stadens invånare, af bägge könen". Just den här publika, tydliga och offentliga handlingen inför sina undersåter var precis det som kungen ville uppnå. Många av kungens handlingar hade just detta syfte. Tandefelt har dock missat att handlingen upprepades 1788, utan skriver istället *"... , men 1788 verkar kungen inte ha blivit fadder för något Göteborgs-barn"* (s 310). Vad som då tilldrog sig har Osterman beskrivit i artikeln ovan. Tandefelt noterar dock att kungen stod fadder 1790, tillsammans med friherrarna Gustaf Mauritz Armfelt och Hans Henric von Essen för en flicka i Pyttis i ryska Finland 1790 (se s 388, not 197).

/LarsOlof Lööf

*För ett Vackrare Hem ,
besök
vårt Konstgalleri*

Galleri Scandinavia, Berzeliigatan 14, Göteborg

Tel. 031 - 16 93 01

Familjen Lindblom

**Bläck och Toner
för din Skrivare
Original, Pirat och Återfyllda
pappershornan.se
Aschebergsgatan 40 031-204206**

Torsdagsföreläsningarna fortsätter

Välkommen till vårens torsdagsföreläsningar!

De äger rum i Landsarkivets hörsal, Arkivgatan 9 och arrangeras av Landsarkivet i Göteborg i samarbete med föreningarna GöteborgsRegionens Släktforskare och Industrihistoria i Väst.

Föreläsningarna börjar kl 18.30, dörrarna öppnar kl 18.00.

Fram till föreläsningsstart finns förfriskningar tillgängliga och du kan ställa frågor till föreningarnas representanter. Du bokar din biljett till torsdags-föreläsningarna genom att maila bokning.gla@riksarkivet.se senast kl 12.00 samma dag som föreläsningen äger rum. Obs! Begränsat antal platser. Du behöver vara på plats 15 minuter innan föreläsningen för att bekräfta din bokning annars blir platsen vakant.

6 mars, kl 18:30 – 19:30

Från hoppsättningsfabrik till koncern AB Volvos historia 1927-1956 & Filmvisning: Volvos Stockholmsutställning 1944

Vem har egentligen intresse av att vi bevarar arkiv som återspeglar industrins utveckling? Statsmakten kräver information enligt bokföringslagen och företagen själva kan ha behov av att stärka sina varumärken och använda arkiven inför stundande jubileumsfiranden. Forskningen har kanske svårare att artikulera eller fixera en enhetlig och tydlig mening om vad som är viktigt att framhäva när det gäller våra företags historia. Några av dessa frågor kommer att diskuteras, med AB Volvos tidiga historia som exempel, i en föreläsning av Bengt Berglund, professor i teknik- och vetenskapshistoria vid Chalmers tekniska högskola. Samma kväll, efter föreläsningen, visas den 15 minuter långa filmen om Volvos Stockholmsutställning 1944 då företaget, i en tid då stora delar av Världen befann sig i krig, för första gången presenterade sin klassiska bilmodell Volvo PV.

20 mars, kl 18:30 – 19:15

Det äldre kartmaterialet och spåren i landskapet

Föreläsning av kulturgeografen Pär Connelid. De äldre svenska lantmäterikartorna från 1600-talets mitt och framåt är ett unikt historiskt källmaterial. Kartorna gör det möjligt att i detalj förstå hur landskapet såg ut för 300-400 år sedan. Landskapet som avbildas i kartbilderna är emellertid ofta det samlade resultatet av en långvarig utveckling. Kartorna fungerar därför också som "titthål" bakåt i tiden, där olika tidslager kan friläggas och sedan jämföras med spåren ute i terrängen. De ger därför ofta en första vink om var man ska börja leta efter den medeltida ödegården eller järnålderns åkrar

3 april, kl 18:30 – 19:15

Männen som gjorde Göteborg till fotbollens huvudstad

Boken "Alla helgons lag" är berättelsen om hur folkrörelsens vardag kunde leda till framgångsrika år i ramplyuset. När strålkastarna slocknat och karriären för länge sedan tagit slut lever legenderna fortfarande kvar - på läktarna och i arkiven. Lars Hjertberg, journalist och kulturhistoriker, presenterar denna kväll ett föredrag med bollkänsla.

24 april, kl 18:30 – 19:15

Hur skapades staden?

År 2021 fyller Göteborg 400 år. Under den här föreläsningen berättar F.d Landsarkivarie Louise Lönnroth och arkivarie Daniel Sjöberg om de skriftliga källorna till stadens allra tidigaste historia och vad de kan berätta om hur staden skapades 1621.

GRS kursprogram våren 2014

Kurserna hålls i GRS regi och lokaler

Erik Dahlbergsgatan 36 B (entré från gatan).

Kursprogrammet kommer att omfatta följande kurser

- 1. Släktforska steg för steg.** Innehåll: kyrkobokföringen, domböcker och bouppteckningar, mantalslängder m.fl. grundläggande källor, databashantering, handskriftsläsning.
Lärare: Anita Fyhr. 7 X 3 timmar.
Pris 700:- kr. inkl. lärobok.
- 2. Släktforska vidare.** Innehåll: fördjupning av kyrkobokforskning, borgare, sjömän, soldater m.fl. yrken, handskriftsläsning.
Lärare: Per Clemensson. 5 X 3 timmar.
Pris 500:- kr inkl.lärobok.
- 3. Handskriftsläsning.** Innehåll: grundkunskaper, läsövningar, egna texter för tolkning.
Lärare: Per Clemensson. 4 x 3 timmar. **Pris 300:- kr.**
- 4. Emigrantforska.** Innehåll: källor till emigrantforskning i Sverige och USA, databaser.
Lärare: Ewert Arwidsson. 4 X 3 timmar. **Pris 400:- kr.**
- 5. Liv och leverne förr i tiden.** Innehåll: Historik, livets högtider, mat och textilier. 4 x 2 timmar.
Lärare: Ingela Martenius.
Pris 400:-kr.

**TIDERNA ANPASSAS EFTER DELTAGARNA OCH
STARTAR ALLT EFTER DE BLIR FULLTECKNADE.**

Kurserna kan anordnas på både dag- och kvällstid

För deltagande i GRS kurser krävs medlemskap i vår förening.

Medlemsavgiften är 150.- / kalenderår

Anmäl er till Per Clemensson och ange ditt önskemål om tidpunkt,

dvs kl 11.00, kl 14.00 eller kl 17.00.

Tel 031-206563 eller 0705-206564.

e-mail: per@clemensson.net

A VENYNS FOTKLINIK

FOTEN I CENTRUM

Välkommen till en av de äldsta Fotklinikerna i Göteborg (etabl 1942)!

Vi erbjuder medicinsk fotvård, vårtfrysning, benvaxning, manikyr och fot/benmassage.

Vi i har även försäljning av presentkort och diverse produkter.

En fika och ett leende ingår alltid! - Se våra fina omdömen på Eniro.se!

Jessica och Tove

Boka tid på tfn: 031- 16 92 87 - Geijersgatan 16, Göteborg

Den välrotade blomsteraffären i Vasastan frösåddes redan 1912, Med gröna fingrar & spirande inspiration går vi nu in i det nya seklet. Välkommen till oss på hörnet av Aschebergsg & Engelbrektsgatan, Instagram: la fleuriste eller www.lafleuriste.se Tel 031 711 2082

La Fleuriste

ART FLORAL DEPUIS 1912

Stöldgods

Det har under en tid framkommit att ett antal ovärderliga dokument har varit till salu på auktionsfirmor. Vi kan bara hoppas att det är en engångsföreteelse och att nya fynd återbördas till respektive arkiv. (red)

Handskrift 1500-talet från Krogsereds kyrka i Halland.

Handskriften räkenskaps- och inventariebok för åren 1589-1655 för Krogsereds kyrka i Krogsereds församling i Falkenbergs kommun, Hallands län. 4:o i ett samtida svinläderband med träpärmar och metallspännen. Pärmarna rikt blinddekorerade samt med texten Krogsetit (?) Kircke uppe på främre pärm och årtalet 1589 nertill på främre pärm. Pärmarna solkade och fläckiga, äldre mindre reovering av kapital och hörn och skinnnet till spännena förnyat. Mycket god kondition. Krogsereds kyrkas räkenskaps- och inventariebok, som inleds 1589, är upplagd på länsmannen i Laholm Anders Thotts befällning.

Tidigt finns en förteckning över kyrkans inventarier undertecknad av Nils Jani Laeholmius, som var kyrkoherde i Krogsered från år 1618. Räkenskapsboken är förd både före och efter freden i Brömsebro 1645 och är skriven på både danska och svenska. Boken innehåller 140 handskrivna sidor på bra papper. En del sidor solkiga, en del fläckar, men förbluffande ren inlaga. Många av protokollen är signerade med namn. Senare delar av Krogsereds kyrkoarkiv förvaras i Landsarkivet i Lund.

Efter kontakt med fd l.museintendent Lars-Olof Lööf har jag fått följande information, som i någon mån solkar bilden av denna marknad. Tyvärr framgår härav att boken hade utropispis på 20.000 och att den sedan såldes på öppna marknaden för 40.000 SEK. Vid försäljningen tycks varken Riksarkivet eller Landsarkivet i Lund visat intresse. Dokumentet från dansk-svensk tid har gått förlorat för svensk historia.

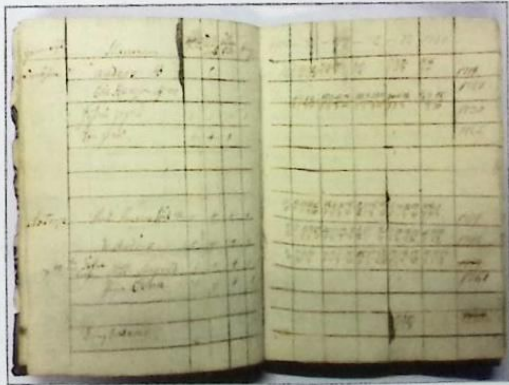
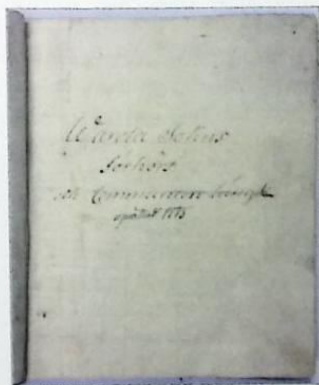
Fotografierna är på den återfunna
räkenskapslängden
Foton Kalle Johansson

År 2002 utgavs av "Historical Documents AB" i Stockholm en auktionskatalog som upptog arkivaliskt material. Här upptogs handskrifter och dokument mm från olika tider, 1500-1900-talen och främst med ursprung från svenska kungahus. Utropspriserna växlade mellan 500 och 10.000 Euro. Katalogen är mycket exklusiv och omfattar sammanlagt 86 poster. Hit räknas även Ingemar Johanssons boxhandske, brev från Einstein och autografer. Jag har inte sett motsvarande prisbild i svenska auktionskataloger, men jag har ändå genom åren kunnat konstatera vissa pristopp på arkivmaterial med ursprung ur statliga arkiv

Man blir djupt skakad av värderingen på marknaden. Så till exempel såldes världens dyraste bok nyligen för 14 miljoner dollar (motsv 92 miljoner SEK). Boken är den första som trycktes i vad som idag är USA. "The Bay Psalm Book" är en översättning av bibliska psalmer och trycktes av bosättare i Cambridge, Mass 1640. Den fram till nu dyraste boken, Johan James Auduborns "Birds of America" gick för 11,5 miljoner dollar på Sotheby's 2010. Denna prisnivå tycks älla för tryckt material.

De i föregående Västanblad omnämnda handskrifterna räkenskapslängden för Ale-Skövde och för Varola husförhörlängd finns inga prisnoteringar. Varola husförhörlängd överlämnades som gåva till Landsarkivet av hembygdsföreningen (se bifogade illustrationer av det unika fyndet). Som svensk medborgare är man djupt tacksam att husförhörlängden har kunnat återföras till sitt ursprungliga sammanhang. Jag är mycket stolt över att fyndet kommer från Varola, en församling som jag arbetat mycket med i samband med utgivningen av läroböcker i släktforskning.

Per Clemensson

"Detta förfärliga Göteborg"

Johan Ahlén

Det var nåt med mig och Göteborg. Man är en liten kille som ser sig omkring och man är nyfiken. Ut på gatan, man har knappt lärt sig gå men vill ändå springa och plasksa slår man upp sår på knäna och det är både spännande och läskigt. Detta är alltså världen man fötts in i, den verkar vara ett äventyr, men var är jag? Och hur kom jag hit?

-Nja, du är inte härifrån sa mamma. Det här är Stockholm, det är en stor stad, vi bor lite utanför, här där det finns träd och skog. Men också en gata med asfalt där du slog knäna. Och så finns den stora sandlådan.

-Men du är född i Göteborg, det är en annan stad. Vi bodde där när jag fick dig. Det hette Guldheden där vi bodde högt på ett berg, och vet du, sjukhuset där du föddes låg bara nerför backen. Sahlgrenska.

Jaha. Dom hade bott där då. Dom och storebror. Pappa hade haft jobb, det hette Hasselblad. Nåt med foto. Han tog bilder. Så jag var från en sån stad, men dom hade flyttat precis när jag kom. Det spelade väl ingen roll, det kanske var bra där, men här fanns ju lekis och kompisar och sandlådan och hur det nu var så bodde vi ju inte i Göteborg. Längre.

Det blev 1957 och jag skulle börja skolan till hösten. Och det bar sig inte bättre än att nu skulle vi flytta. Inte in till stan, och inte hem till där pappa och mamma kom ifrån: Bergslagen. Nä, han hade fått nytt jobb igen – i Göteborg!

Hemmafru

Det fanns hemmafruar på den tiden. Mamma var en sån. Och särskilt hon hade förstås planerat flytten mycket. Minns inte att vi fick veta vad som var i görningen speciellt. Antagligen gick det ändå rätt raskt undan. Så jag hann börja skolan i Bromma, gick en månad innan jag fann mig stående på nästa skolgård: Böskolan i Örgryte. Dom hade köpt radhus på Brödragatan. Flyttbussen kördes av Göteborgs Bärarelag. En av gubbarna var rätt tjock.

Det var första veckan i oktober. Mamma berättade att det var jättefint att flytta första veckan i oktober. Det hade varit väldigt vanligt förr i världen. När folk var statare och bara kunde flytta efter att skörden var bärgad. Hon mindes sådant. Fast jag brydde mig inte så mycket om statare just då, för nu hade dom skjutit upp Sputnik. Med en raket! Det berättades att man kunde se pricksen som en rörlig stjärna. Jag tror vi såg. Det var så jag kom tillbaka till Göteborg, födelsestaden.

Ett nytt gäng skolkamrater, men här eller där spelade ingen roll, vi var ju alla nya för varann. Fröken hette Granath. Men dom tyckte tydligt att jag pratade konstigt.

Det tyckte inte jag. Dom pratade göttebåsska. Jag pratade ståkhålska. Men det gick rätt lätt att härma dom. Värre var det med segelbåtarna. Jag såg dom aldrig men hördedesto mer. Alla hade varit i Mass-tran och Smööegen och nån hade sommarstuga i Ach-im.

-Men dö hala vatt i Långe-dråg i allefall? Nä det hade jag inte. Vi var ohjälpliga landkrabbor (vilket ord förresten – inte visste jag att en krabba på land var nåt knepig.

Jag hade ju inte varit därute i blåsten, så tykenheten gick mig änna förbi). Nä, men insjökräftor, abborrar, gös, älg, räv och grävling, sånt hade vi på landet, i Bergslagen, där familjen kom ifrån. Stora skogar, timradehus, sågverk och järnbruk. Norrskan.

I Bö bodde vi granne med ridhuset. En stor träkonstruktion med massor av vinklar och vrår och alltid en massa folk, djur, och rörelse. Och sen lukten av stall, ända ut på gatan. Ibland skolkade jag nån förmiddag och kom till bamba och luktade som bara den. Men det var tydligt ok. Nästan lite "änna käckt". Hade kommit över risken att bli mobbad. Rektorn sa till mamma att: -Jo, han skulle absolut kunna ta sig raka vägen upp till nian. Och enhetsskolan skulle bli till grundskolan. Till nian skulle det bära av.

Min bästa vän i klassen bodde på Överås. Alltså metodistseminariet på Danska Vägen. Pappan var rektor, norsk, och det fanns en personalvåning en trappa upp. Storastystem bodde i tornet. Det var spännande.

Men det var riktigt rusligt kul att smyga i alla vrår i palatset. Huset har dubbla källarmurar, där det inte gått människor sen stället byggdes 1862. Och där kom vi båda smygande. Kolsvart och fuktigt med ficklampor och matsäck. Äventyr. Men vi hade också stillsammare aktivitet eftersom min kompis börjat med frimärken. Så gjorde jag det också. Vi satt som små herrar i paradvåningen.

*Artikelförfattaren som 10-åring hemma i radhusträdgården. Den arrangerade bilden blev omslagsfoto på veckotidningen som pappan ansvarade för
Foto Hugo Ahlén*

Pappa hade ingen bil. Den hade tjuvats i Stockholm. Sist jag såg den hängde den över en dikeskant i Södra Ängby. Och nu hade pappa fått jobb inne vid Järntorget. Han var redaktör, högt upp i tegelhuset på Nya Allén, samma hus där Elanders hade tryckeri, man kunde se pressarna genom gatfönstren. Så pappa cyklade. Han jobbade med veckotidningen Tidsfördrif, och hade väl en hel del nya idéer, det var väl därför han fått jobbet. Han bytte färg på omslaget från en djupröd sekelgammal historia till nåt lättare. Det kanske gynnade upplagan, men någon gammal prenumerant ojjade sig säkert. Jag fick titta in i tryckeriet då och då. Dom satte med smält bly. Spännande.

Smörgåsbutiken

Mamma fick faktiskt jobb, på deltid. I den där smörgåsbutiken som fanns i Arkaden. Den gamla, öppna Arkaden. Jag vet att hon jobbade en nyårsafton och tog femman till Bögatan när klockan slog. Det var bara hon, föraren och så konduktören på vagnen. Det snöade och hon gick ensam upp längs gatan, förbi de sovande hästarna i ridhuset. I snöret höll hon kartongen med smörgåsar. Det låter som en idyll och det var det förstås. Grannarna var trivsamt folk, dom var ingenjörer, revisorer, fabrikkörer och nån hade det bara gott ställt ändå. Frun längst ut på gaveln hade en öppen MG TD, typ 1940-tal. Den såg riktigt gammal ut redan då. Men det hände att pappa plågades. Göteborg var liksom inte hans grej. Som nygifta hade dom flyttat till Stockholm från Bergslagen. Denna metropol räckte för honom som stad, den var stor nog. Han hade stått på Kungsbron och tagit bilder den dagen kriget tog slut och det kastades ut en massa papper på Kungsgatan från kontoren i husen. Bilder som han hade fått publicerade i dagspress. Han hade börjat sin karriär där i stan när han då plötsligt fick jobbet på Hasselblads. Det var naturligtvis meriterande. Men efter Göteborg på 40-talet ville han fortsätta vårda sina kontakter "hemma" i Stockholm. Men så kom värvningen till Tidsfördrif -57. Jaja, man ska väl inte klaga. Han gjorde säkert rätt som tackade ja, men därmed kom också en grundmurad aversion mot "detta förfärliga Göteborg".

Jo, han sa faktiskt så, resten av livet. Och när vi vuxnat till oss lite dristade vi oss att fråga honom vad det var som var så trist med rikets andra stad? (Observera att vi sa inget om "framsida".)

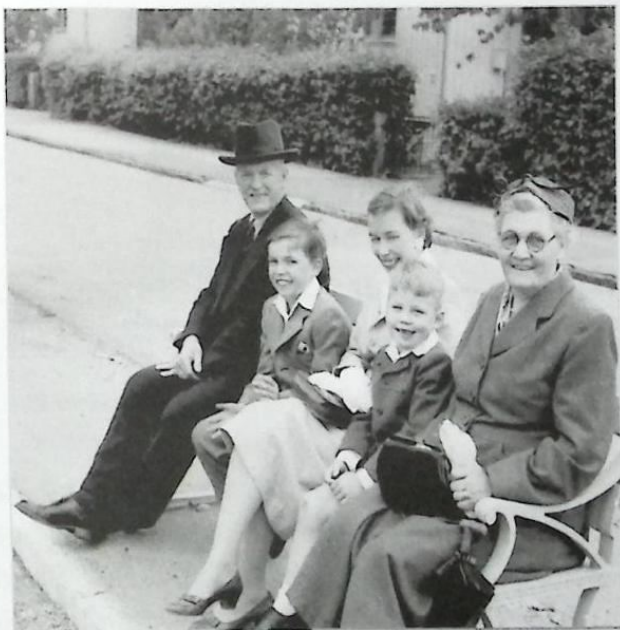
Rörande

Det visade sig att han bar på en rörande beskrivning. Vi hade ju som sagt alla våra kopplingar med släkt och hembygd i Bergslagen. Något lite i Stockholm, men absolut inget på västkusten. Och varje vår började mamma planera för rejäl sommarmigration norröver. Exodus inleddes efter att det ringt ut i Böskolan och vi sjungit våra psalmer i Örgryte Nya. Knappt hade vi pojkar öppnat våra betygskuvret, förrän det var dags att sätta på sig kortbyxor och sandaler, åka ner och först pollettera cyklarna och därefter stiga ombord på norrgående snälltåg med destination: Äventyret.

Mamman med sina pojkar skulle vara borta hela sommaren, hem till sjön och höbärgning, saftkalas och sällskapsspel. Midsommarstång, bärplockning, kantareller och sen kräftfiske och augustimåne, innan det var dags att åter packa ihop, krama alla runda tanter, dra upp ekan och åka i Gradings Volvo-sugga ner till Station.

Under hela denna sommarsekvens led far. Han hade förstås några fattiga semesterdagar, nån helg eller två på rad. Då kom han upp. Vi la nät eller kastade med spö och fick nån gädda. Han läste nåt på sängkanten och vi fick se föräldrarna tillsammans.

Men det var tid till låns. Redaktören hade stort ansvar i tegelhuset på Nya Allén, och gudnåde den som inte skötte sitt värv. Alla dessa sommarveckor cyklade han pliktskyldigast mellan Bö och Järntorget. Och, som han berättade: -Hur många gånger cyklade jag inte förbi Drottningtorget, om än bara för att passa avgången för norrgående snälltåg. Jag kunde inte bärga mig, utan ville stå där på perrongen i sommarvärmen och i längtan se tåget ge sig av. Jag ville låtsas att jag i fantasin själv hade haft möjlighet att åka med.

Lantligt besök. Mamma och vi pojkar flankerade av farfar John och farmor Ruth. Hattaffären i Västanfors hade fått besök före avfärd. Vi ler alla mot pappa. Det är ännu 50-tal

Foto Hugo Ahlén

Släktforskningens dagar

15 - 16 mars 2014

Tema: Porträttet i släktforskningen

Göteborgs Stadsmuseum
Norra Hamngatan 12

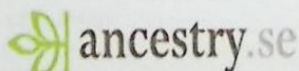
Lördag 10.00 – 17.00

Söndag 10.00 – 16.00

Mängder med utställare

Intressanta föreläsningar och produktpresentationer
i två föreläsningssalar
Fri entré

Sponsorer: Ancestry, Arkiv Digital, DIS-Väst, Släktdata, *Region- och Stadsarkivet Göteborg*, Göteborgs Stadsmuseum, GöteborgsRegionens Släktforskare och Studieförbundet Vuxenskolan

**Föreläsare under
Släktforskningens dagar
den 15 och 16 mars**

**Invigningstalare Fd. Museichef
Björn Fredlund**

Emilia Ström: Svenska Porträttarkivet– en 98 årig historia

Lars Bergman: Svenskminnen i världen

Håkan Joriksson: S A Andrees polarexpedition 1897

Gudrun Nyberg: Naturvetare i motvind

Per Clemensson: Bröderna Larsson Emigrantagenter

Ulla Berglind: Torgny Segerstedt

Lars Olof Lööf: Göteborgsporträtt

Göte Schönborg: Grävt i Göteborg

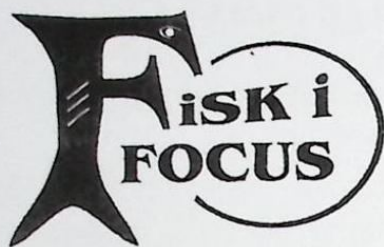
Ingela Martenius: Namn i Sverige

Föreningen

SLÄKTDATA

- Alla våra register är **gratis** och **fritt sökbara**.
- Vi efterlyser fler avskrifter och register.
- Har du avskrifter liggande, kontakta oss för att få dessa publicerade i vår databas.
- Hjälp oss med den fortsatta avskriften av kyrkböckerna och andra pappersregister.
- Vi översänder gärna mallar där uppgifter från kyrkböckerna registreras.

www.slaktdata.org

ÖPPETTIDER

Tis - Ons 8 - 19

Tors - Fre 8 - 20

Lördag 8 - 18

Söndag 12 - 18

Välkomna !

*Fokus på kvalitet
- vår idé !*

FOCUS

köpcentrum

031 - 703 05 25

FARVÅL TILL EMIGRANTINSTITUTET

På resa i USA nås jag av nyheten att Stiftelsen Svenska Emigrantinstitutet skall begäras i likvidation och institutet därmed upphöra efter 47 år som den svenska utvandringens riksarkiv. Det känns extra upprörande att meddelandet når mig i Kronobergs "systerstat" Minnesota, där institutet 1968 inledde de fältarbeten som än idag framstår som vårt flaggskepp och den mest omfattande etniska undersökning som genomförts i USA. Mina fyra månader i Minnesota för över 40 år sedan och den kvartsekellånga fortsättningen genom "fältarkivarien" Lennart Setterdahl, lade grunden för de världsunika samlingar som hittills vårdats i Växjö. 1968, året då Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse inledde sina anslag (tillhoppa nästan 14 miljoner), invigde statsrådet Alva Myrdal Utvandranens hus "med beundran för vad som redan gjorts och med stora förväntningar på vad som här skall skapas." Hon tänkte då mindre på att huset skulle bli Växjös turistmagnet som attraherat långt över miljonen betalande besökare och samtidigt betydande turistinkomster till näringslivet i staden och länet. På hotellrummet i Minneapolis frågar jag mig vad grundaren Gunnar Helén och främste tillskyndaren Vilhelm Moberg skulle ha sagt just nu. Uttrycken skulle nog ha varit lika skilda som olikheterna mellan den sirlige landshövdingen och den ordhamrande "storstarken". Bestörtningen och upp-

bragtheten hade de dock haft gemensamt, Mobergs anlete hade säkert rynkats av ursmåländsk vrede. Själv konstaterar jag med ett cyniskt leende att en av Kulturparksprojektets många utredare fick rätt när han föreslog att om Emigrantinstitutet inte ville gå med skulle det svältas ut genom indragna anslag från kommun och landsting. Trots chefen Lars Hanssons stoiska kamp för fortsatt verksamhet kan alltså politikerna i staden och landstinget äntligen inhösta en seger som ger återskall på bägge sidor Atlanten. Men den viktoria som verkar ge klarsignal åt den förlegade och av nymoderater värdade idén att fusioneringar, även mellan kulturinstitutioner, kan visa sig vara en Pyrruss seger. Varför? Därför att institutets internationella nätverk under "belägringstiden" hunnit falla samman, en stor del av personalen måst avskedas och att arkiv- och biblioteksuppbyggnaden därmed nästan upphört. Numera är det inte Växjö utan Svenska Migrationscentret i Karlstad som framstår som emigrationsforskningens högborg. Fortfarande finns dock Europas största emigrations-samlingar kvar i Växjö och de skall nu eventuellt övertas av Kulturparken AB. Automatiskt inställer sig då frågan hur vården av samlingarna skall bli. Blir det en förpuppning i brist på kapabel, dvs i det väldiga ämnet kunnig personal, och därmed slut på uppsökande och utåtriktad verksamhet? En PM från Kulturparkens chef ger det förskräckande alternativet att samlingarna kan komma att uppdelas pga utrymmesbrist. Därför måste den som varit med från den första halvmetern konstatera att en splittring av samlingarna skulle innebära den definitiva förintelsen av tusentals, mestadels ideella, insatser från den folkrörelse av släkt- och emigrationsforskare hembygdsfolk och utvandrarättlingar som sedan 1965 gjort verksamheten möjlig. Senare på dagen besöker jag det tillbyggda American Swedish Institute, ibland kallat Emigrantinstitutets amerikanska systerinstitution. Chefen Bruce Karstadt har lett insamlingen av ca 20 miljoner dollar som omsatts i en överväldigande vacker och funktionell tillbyggnad av smålänningen Swan Törnblads slottsliknande villa. Bruce berättar att Utvandrarernas hus varit en av förebilderna till denna fulländade kombination av kulturell och social mötesplats. Mitt i trängseln av besökare till utställningar, butik och restaurang är det svårt att förstå att intresset för vår migrationsepok skulle vara i avtagande. Bruce Karstadt som också är svensk generalkonsul, kan inte förstå att politikerna i Växjö låter Emigrantinstitutets gå under.

Ulf Beijbom

Ny namnlag på gång

Av Magnus Bäckmark

(Från tidskriften Släkt och Hävd nr 4, 2013,
Tidskrift utgiven av GENEALOGISKA FÖRENINGEN,)

Den nya namnlag som trädde i kraft vid 1983 års början (SFS 1982:670) har nu tillämpats i 30 år. När den varit föremål för översyn går de flesta ändringsförslag i ytterligare liberaliserande riktning. Den 28 maj 2013 överlämnade Namnlags-kommittén sitt förslag till justitieministern. En föreslagen skillnad jämfört med idag är att inga särskilda skäl ska behöva åberopas vid byte till ett efternamn som bärs av minst 2.000 personer. Inte heller ska särskilda skäl fordras vid bildning av ett efternamn bestående av faderns eller moderns förnamn med tillägg av -son eller -dotter.

Mellannamn föreslås bli en historisk parentes

Dubbelnamn föreslås också åter kunna bildas. Idag finns sedan länge etablerade dubbelnamn, t.ex. Ingelman-Sundberg och Hyltén-Cavallius, men sedan 1983 tillåts inte nybildning av sådana namn. I stället infördes då systemet med mellannamn och efternamn. Det har fungerat dåligt. Bland annat har vissa skrivit sig med bindestreck mellan de båda namnen, vilket gett intryck av dubbelnamn, och i alfabetiska listor har många felaktigt sorterat personer på deras mellannamn

i stället för på efternamn. Kommittén föreslår att inga nya mellannamn ska kunna antas, men att befintliga sådana kan behållas. I stället ska efternamn som var för sig kan förvärfvas som sådant kunna ingå i ett dubbelnamn. Valfrihet föreslås råda om namnens inbördes ordning och om det ska vara bindestreck eller inte. Varje ingående namn föreslås också kunna vara utbytbar, så att nya kombinationer ständigt kan bildas. Det nuvarande hindret mot att byta för- eller efternamn flera gånger föreslås tas bort. Förnamn ska få ändras enklare än idag och utan kostnad.

Efternamn föreslås bli ytterligare allt mindre av släktnamn

Förbudet mot att föra en tidigare makes efternamn vidare till en ny make föreslås avskaffas. Kommittén ställer därmed den nye makens möjlighet att vinna namngemenskap med sina egna barn (om dessa fått sin mors giftasnamn) högre än hänsyn till den tidigare maken, vilket ter sig märkligt. (Här exemplifieras med ena könet, men det kan lika gärna vara det motsatta.) Som kommittén själv skriver, så "kan det naturligtvis

framstå som illa att barn som inte är hans eller hennes bär hans eller hennes efternamn men från känslsynpunkt ännu värre om en annan vuxen person också börjar bära det namnet.”

Prioriteringen är underlig, då det i den betänkandet redovisade attitydundersökningen framgår att stödet för uppfattningen att det är viktigt att alla i en familj har samma efternamn är lågt. 46 % tycker att det inte alls är viktigt, 37 % ganska viktigt, bara 16 % mycket viktigt. Kommittén föreslår dessutom själv på annat håll att ny huvudregel blir att makar behåller sitt nuvarande efternamn vid giftermål, om inget annat anmäls. Namnet som namngemenskap kan uppnås med behöver inte heller nödvändigtvis vara just ena partens tidigare giftasnamn, kan man tycka. Sympatisk är önskan till förenkling av regelsystem, och optimering av individuell frihet, men det framgår att utredarna valt att tolka frånvaron av en allmän debatt på området som att en genealogisk känsla för hur släktnamn bör förvärvas har utplånats sedan 1982

När det gäller frågan i vilken utsträckning namnlagstiftningen bör vara utformad så att den bidrar till en stark familjesammanhållning och kanske även till den positiva känslan av att tillhöra en viss släkt, kan

konstateras att samhällsutvecklingen [...] till stor del redan sprungit förbi lagstiftningen. Betecknande är att detta argument för att namnlagen inte ska tillåta en långtgående namnsplittring inom en familj eller devalvering av ett släktnamn genom att oskylda personer ges rätt att bära namnet, över huvud taget inte nämns i kommitténs direktiv. Argumentet, som åberopades med avsevärd hetta inför 1982 års namnlag, förekommer heller knappast alls i dagens allmänna debatt.

”Hettan” som refereras till kom inte minst från Genealogiska Föreningen, som var remissinstans inför förändringarna 1982. Samtidigt är nog bedömningen riktig att rollen av förbudsivrare inte är attraktiv för någon debattör att ta på sig, så förslagspunkten har goda förutsättningar att gå igenom. Urholkning av den genealogiska kvaliteten hos efternamn blir förhoppningsvis obetydlig, för de flesta uppfattar det nog ändå instinktivt som fel att sprida en tidigare makes/makas efternamn till sin nya familj. En genealogisk relevans föreslås däremot behållas vad gäller gårdsnamn.

Även fortsättningsvis föreslås att det inte ska räcka med att bo på en gård för att få bära det gårdsnamn som är förknippat med gården. Anknytning genom släktskap eller äktenskap krävs. Vad gäller gårdsnamn öppnas dessutom för att även sådana som inte är i bruk i dag kan få några stora volymmässiga effekter [...] men däremot i enskilda fall kunna återskapa en tradition som av obetänksamhet eller annan orsak har brutits av sökanden, dennes föräldrar eller andra släktingar.”

Ökad restriktion gäller bara två punkter:

Det ena är att man föreslår att den språkliga prövningen av nya efternamn skärps, med motiveringen att barn inte ska behöva bli lidande för namn som kan uppfattas som komiska eller frånstötande.

Det andra är att utdöda kända släkters namn inte lika lätt som idag ska kunna upptas av personer som inte har med släkten att göra

. Kommittén betonar här att de inte går Riddarhusets ärenden (många utslucknade adliga ätters namn har varit populära att anta), utan motivet är att värna landets gemensamma historiska och kulturella arv.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2015.

MAGNUS BÄCKMARK, f 1974, fil. Kand., uppdragsläktforskarare och tecknare (specialiserad på heraldik), redaktör för Svenska Släktkalendern. Bor i Hults båtsmanstorp, Österåker (postort. Åkersberga). E-post: magnus.baeckmark@swipnet.se

Ett urval av 2012 års nya efternamn, efter Språktidningen nr 2, 2013. Flera av dessa skulle sannolikt inte passera den restriktivare lämplighetsbedömning av nya efternamn som föreslås införas.

Vatavare	Lindmastrale	Tingvell	Grahamdaughter
GOSARE	Biansterbiage	Hammarfrid	silvermerker
Zonthe	ALFALUCIA	Rosesind	Koffjäll
Florisangel	IKOGVILDE	Bonnmora	Modersveasborg
OXLORD	Mangusman	ROCKZTER	Solocean
Fjäppndi	Axstjeran	Toupyfart	SILVERLIV
Bykulle	Kristoferqvist	Iskristall	SOLJÄNTA
Double	Telafleone	Drombjarta	PREDICATOR
Limewood	Clothallberg	Tinglaus	NORODOM
VARGASJÄL	trintelbergh	SINNESLUGN	SVARTSON
Månera	ESTPRIMUM	Roadman	Cuyxén
Minnhem	Noveskär	Wynjadal	Stharrängen
EVIGH	Vatenlotter	Bortanderg	Torneglare
			Ylvölind

Från grannföreningarna

Dis-Väst har sitt årsmöte på Mariagården i Fässberg (Gamla Pedagogen lördagen den 22 februari med start 10.30. Utöver sedvanliga årsmötesförhandlingar finns det möjlighet att få hjälp och information om Disgen, Min Släkt och Disbyt. Det kommer också att vara en föredrag av Roger Karlsson som berättar om "Näringsliv och boende i det gamla Göteborg."

Släktdatas register blir allt fler och glöm inte att gå in på deras registersida och se efter om den församling som just du arbetar med finns registrerad.

Borås Släktforskare har ett intressant utbud av föreläsningar under våren Läs mer på http://www.borasslaktforskare.se/?page_id=182

Hallands Släktforskarförening fortsätter med sin släktforskarhjälp på biblioteken . Se <http://hallandsslaktforskare.se/> för mer information

Beställningar

från GöteborgsRegionens Släktforskare

görs lämpligen per telefon,
Måndag—fredag kl. 10—14.

Du väljer från GRS hemsida, <http://grs.forening.genealogi.se>.

Beställningar hämtas på expeditionen under tider som ovan. Ring dock först för att kolla om lokalen är bemannad.

Vid brevfrönselse tillkommer porto och emballage

Släktforskarnas Hus lägger ner sin verksamhet.

Griggus Per Norberg fortsätter med verksamhet i mindre skala hemifrån Stora Skedvi, framförallt när det gäller arbetet med Bygdebånd som är en rikstäckande databas vilken ligger under Sveriges Hembygdsförbunds verksamhetsområde.

Räntemästare Enanders uppgång och fall.

Tidsbilder från åren då den svenska hedern återupprättades.

- av Åke Möller -

1810-talet var en omvälvande tid i den svenska historien. Vi hade just förlorat Finland och en revolution hade gett oss ny kung och ny tronföljare. En ny regeringsform och en tryckfrihetsförordning hade antagits. Kriget hade skapat en mycket kraftig tillväxt i ekonomin. Och som kronan på verket förenades Norge med oss i en union. Optimismen började åter spira, den svenska hedern ansågs vara återupprättad. Det var i denna tidsanda som Götiska Förbundet bildades.

Men bakom hörnet lurade katastrofen. Kriget hade finansierats via sedelpressarna och det förorsakade snart en galopperande inflation. Efter några år föll den svenska ekonomin ihop som ett korthus. Bankväsendet kollapsade och konkurserna radade upp sig.

Den här artikeln handlar om räntemästaren vid Länsstyrelsen i Mariestad, Georg Enander. Men inte bara det. Den visar också på ett antal tidstypiska företeelser från det tidiga 1800-talet: nyodling, arbetsvandringar, omåttligt supande, vidskepelse, grymma straff, överflödsförordningar, tidningarnas tillkomst och den dramatiska finanskrisen.

År 1763 föddes Göran Frisk i Slöta utanför Falköping. När han knappt 20 år gammal flyttade till Mariestad, hade han bytt efternamn till Enander. Här bodde han hos räntemästaren Peter Rynning och titulerade sig skrivare – sannolikt var han skrivare åt räntemästaren. Det betydde att han hade sin arbetsplats på residenset Marieholm, beläget på en holme i ån Tidan invid Mariestad.

Enander var uppenbarligen en mycket duktig yngling. Bara 24 år gammal efterträdde han Rynning som räntemästare. Därmed blev han en av länsstyrelsens ledande

tjänstemän med ansvar för inkassering och leverans av länets skattepengar. Några år senare gifte han sig med sin företrädares dotter. Nu bytte han även förnamn: Göran Frisk hade blivit Georg Enander.

En man som ville synas

1796, 33 år gammal, köpte Enander en av Mariestads verkliga statusvillor: Stenhuset – eller det Zachauska huset. Det låg på en stor tomt alldeles intill ån, mitt emot Marieholm

Stadens kollektivt ägda skog hade just blivit storskiftad och fördelad bland tomtägarna. Till Enanders fastighet fördes bland annat 8 tunnland skog i söder, vid vägen mot Ullervad. Enander började omedelbart planera för nyodling genom att avverka skog och uppföra några byggnader. Nyodlingen blev ett s.k. landeri och fick namnet Rantemästarefallet.

Det är ingen tvekan om att Enander tillhörde – och verkligen ville tillhöra – de förnämsta i stan. Det Zachauska huset var som gjort för representation och fester. Man får känslan av att han gjorde allt för att synas. Och syntes, gjorde han. Både i negativ och i positiv bemärkelse.

Han kunde vara både arrogant, spydig, hånfull och ohövlig. Det framgår av ett rättegångsprotokoll från 1812. Rättegången handlade egentligen om att Enander skulle ha haft för stora brännvinspannor. Han betalade skatt för en pannvolym om nästan exakt 1000 liter. Det var oerhört mycket, så Enander brände säkert för försäljning, och han hade egen brännmästare och bränneri-dräng. Stadsfiskalen misstänkte att Enanders brännvins-pannor var ännu större.

Vid den här tiden var husbehovsbränningen helt fri, alla hade rätt att bränna hur mycket som helst, när som helst, bara man betalade skatt för rätt pannstorlek. Och det var fritt att sälja brännvin till vem man ville. Det brändes och söps alldeles omåttligt. Supandet var definitivt ett av Sveriges största problem.

Nu klarade sig Enander genom att undanröja bevis – d.v.s. skrota en panna innan den hann mätas. Men han fick i stället böta för sitt språk som var både sårande och förolämpande. Efter den rättegången tror jag inte att stadsfiskalen längre ville vara gäst på hans fester.

Nyodlare av rang

Men Enander märktes också i positiva sammanhang. När landshövdingen år 1806 sände in sin rapport över tillståndet i Skaraborgs län till Kungl. Maj:t, lovordade han Enanders nyodlingar. Han lät t.o.m. Enander göra en detaljerad redovisning över 10 års uppodling på sitt landeri, och skickade med den som bilaga till rapporten. Där framgår bland mycket annat vilket enormt arbete som låg bakom en nyodling.

Nyodlare av rang

Men Enander märktes också i positiva sammanhang. När landshövdingen år 1806 sände in sin rapport över tillståndet i Skaraborgs län till Kungl. Maj:t, lovordade han Enanders nyodlingar. Han lät t.o.m. Enander göra en detaljerad redovisning över 10 års uppodling på sitt landeri, och skickade med den som bilaga till rapporten. Där framgår bland mycket annat vilket enormt arbete som låg bakom en nyodling.

För att skapa bara 4 tunnland åker (2 hektar) bröt Enander upp nästan 11.000 lass sten, varav 6.700 lass var sprängsten. Även om ett lass inte var större än en kubikalm, så blir det ändå 2.500 m³ sten. 6.000 lass användes för att bygga en kaj – eller strandskoning – på Marieholm, runt om hela residensholmen. Och efter att mer än 2.000 lass hade använts till stengårdsgårdar vid Rantemästarefallet, så bytte landeriet namn till Stengårdshult.

Nyodlingarna fortsatte att röna stor uppmärksamhet. *"Stengårdshult är ett bevis på vad ett outröttligt arbete och ospard kostnad kan åstadkomma av en ofruktbar mark"*, kan man läsa i en bok som beskriver utvecklingen inom Skara stift

Anledningen till uppmärksamheten var förstås behovet av nytänkande inom den helt dominerande näringen – jordbruket – för att möta behoven från den allt snabbare växande befolkningen.

Som ett led i den utvecklingen växte Hushållningssällskapen fram. 1807 bildades Skaraborgs läns hushållningssällskap. Georg Enander blev dess förste skattmästare – och en mycket driftig sådan. I en jubileumsskrift kan man läsa att *"Enanders förvaltning upprepade gånger hade varit föremål för Sällskapets smickrande erkännande"*. När verksamheten 1817 flyttades från Skara till Mariestad blev Enander i stället insatt i Förvaltningsutskottet

Ekonomier i obalans

Men allt var inte så bra. Inte för Enander och inte heller för det svenska samhället. Under större delen av Enanders tid som rantemästare var Sveriges ekonomi i olag. Det var tidvis en mycket kraftig inflation, den svenska valutan föll och handelsbalansen var i obalans.

För att minska importen förbjöds gång efter annan användandet av allt som kunde betraktas som lyx, framför allt under slutet av 1700-talet.

Den ena s.k. överflödsförordningen följde på den andra. Massor av importartiklar förbjöds, bl.a. utländska tyger. På sockenstämmorna runt om i landet inpräntades detta budskap.

"Ingen av oss skall heller hädanefter låta förfärdiga kläder af mörkblått vadmal, utan helst af sådan färg, som genom själva ullens blandning hemma kan åstadkommas; och all häremot stridande tillverkning blir till Fattigkassan förfallen". Det här är ett utdrag ur ett sockenstämmobeslut år 1793. Liknande exempel går att hitta i nästan alla socknar. Om besluten efterlevdes måste människornas klädsel ha varit mycket enhetlig och tämligen grå.

Överflödsförordningar var dock inte Enaders största problem. Hans bekymmer var lönen. Med inflationen steg förstas lönerna, men inte för honom. Räntemästarna hade en sorts resultatlön. Enander fick behålla 0,5 % av de skattemedel som levererades in till Räkenskammaren i Stockholm.

Trots att kriget till stor del finansierades med hjälp av nytryckta sedlar hade Kronan/staten ständigt brist på pengar. För att kunna använda skattepengarna snabbare lät Kronan därför göra en hel del utbetalningar direkt ifrån Länsstyrelserna.

Alltså mindre pengar till Räkenskammaren och därmed mindre lön till räntemästaren. Det borde också ha betytt mindre pengar till ett utsvävande liv och till nyodlingar.

Till en del kanske detta kunde ha kompenseras genom banklån. Banker, som vände sig till allmänheten, hade tillkommit 1803. De kallades diskonter, och etablerades på 4 orter i landet, bl.a. i Göteborg. Men ett ännu bättre sätt att finansiera nyodlingar introducerades 1815. Då beslöt Kronan att lämna 100 %-iga lån till uppodling av mossar och kärrmarker.

Store Mosse

I Mariestad fanns – och finns delvis fortfarande – Store Mosse. Det var en allmanning som tillhörde stadsborna kollektivt och som omfattade 100 tunnland. Mossen låg i öster invid nuvarande E20.

Enander träffade avtal om marken med Magistraten och hans ansökan om odlingslån tillstyrktes av berörda myndigheter. 5.400 riksdaler skulle det kosta att dika ut och odla upp mossen. Det motsvarar idag ca 600.000 kronor. Över 7 km stamdiken skulle handgrävas, 1,5-1,8 m djupa och 3 m breda i marknivån. Dessutom nästan 3 mil åkerdiken. 10 år fick det ta, men allt var nästan klart efter 2,5.

Eftersom det saknades arbetskraft inom närområdet blev det arbetsvandrare från Fryksdalen som svarade för utdikningen. De inhystes på några gårdar i närheten, bland annat på Ramslåttan och Korstorp. De fick förstås inte bo inne i bostadshusen, utan fick ordna sina sovplatser i höladorna. Under det första året, 1816, utförde de sitt arbete – som det står – *"oaktat ett nästan beständigt regn"*. 1816 var nämligen ett mycket speciellt år – *"året utan sommar"*, som det har kallats av eftervärlden. Året innan inträffade det våldsammaste vulkanutbrottet i modern tid, när vulkanen Tambora i Indonesien exploderade. Följderna drabbade stora delar av norra halvklotet med dimma och ihållande regn, missväxt, hungersnöd och epidemier.

Sållningen som blev en dödsdom

Om inte drängen Nils Olofsson hade förlorat sin gula plånbok i juli 1816 hade Enanders och fryksdalingarnas arbete på Store Mosse varit bortglömt för länge sedan. Men nu gjorde han det – och efter några dagar var han alldeles säker på att den var stulen.

Bäste kompisen Olof Muhr berättade då att hans far en gång blivit bestulen, och att tjuven hade avslöjats genom sållning. Nu hade han ryktesvis hört att den 31-åriga frun på Ramslåttan var kunnig i konsten att sålla.

Den frun var ingen mindre än Catharina Dubb. Hon tillhörde en av stans förnämsta familjer och hon var gift med Carl Adolf Peterzéns, en hjälte från finska kriget som förärats både tapperhets- och kungamedalj. Och den från Sahlgrenska sjukhuset och Chalmers välkände Per Dubb var hennes farbror. I smyg kontaktade de Catharina Dubb och hon lovade hjälpa dem

Catharina använde ett såll och i det placerade hon två psalm-böcker, en vigselring och en ärvd nyckel. Sedan tog hon en ullsax och tryckte uddarna genom sållets botten. I saxens ögla höll hon och Nils Olofsson var sitt finger. Sen fick han räkna upp namnen på alla de personer som hade haft möjlighet att stjäla plånboken. Bland dem fanns alla Enanders drängar.

Både Olofsson och Muhr märkte *"att sållet av egen kraft rört sig något vid uttalandet av Måns Larsson namn, men däremot tre gånger vridit sig omkring, då Erik Nilssons namn nämndes"*, som det står i rättegångsprotokollet. Nu visste de att det var Erik Nilsson som var tjuven! Chatarina Dubb var nog inte medveten om att hon just hade avkunnat en dödsdom.

Två liv för ett

Med löfte om några supar på en närbelägen krog lyckades Olofsson och Muhr lura med sig Erik Nilsson från de andra drängarna. På vägen till krogen drog de in honom i skogen. När han varken kunde återlämna plånboken eller ville erkänna stölden misshandlade de honom till döds.

Redan dagen därpå greps Olofsson och Muhr och de erkände direkt. Även Catharina Dubb togs i förhör, misstänkt för signeri – alltså att genom trollformler ha utfört övernaturliga handlingar. Men hon *"försäkrade på det kraftigaste att hon aldrig utfört en sådan vidskeplighet"*. Och det gällde nog för henne att neka. Hennes sociala ställning och kanske till och med livet stod på spel. Mariestads Rådhusrätt friade Catharina Dubb – i brist på bevis.

Däremot dömdes Olofsson och Muhr som lika skyldiga att *"giva liv för liv och varda halshuggna"*. Men domen gällde inte mord utan dråp och därmed slapp de stegling. I sin överklagan till hovrätten skrev de att *"det i orten är allmänt känt att Catharina Dubb genom sållning eller signeri kan upptäcka tjuvar"*.

Hovrätten fastställde dock domen, medan Kungl. Maj:t benådade Olof Muhr som mindre skyldig. Man gick alltså på linjen "liv för liv" och inte två liv för ett. Muhr dömdes i stället till *"40 par spö och fästningsarbete på Marstrand under sin övriga livstid"*. Livstidsstraffet på fästning var verkligen på livstid – men det var ju inte alltid som den livstiden blev så lång.

Men 40 par spö och livstids straffarbete var inget som Olof Muhr såg fram emot. Han förklarade *"sig hellre vilja mista livet och halshuggas"* tillsammans med sin kamrat. Här får uttrycket "trogen intill döden" en ny innebörd. Nu fick landshövdingen problem. Inte kunde han låta avrätta en person som Karl XIII personligen hade benådat. Han var tvungen att skriva till kungen och fråga om råd.

Under tiden började dödsberedelsen. Kyrkolagen förkunnade att *"grova syndare skall ej undergå dödsstraffet innan prästerskapet haft tillräcklig tid till deras beredande"*. Den fånge som visade sig botfärdig kunde få syndernas förlåtelse och därmed få nattvarden innan avrättningen.

Bödelns sista besök

Landshövdingen hade fullt upp de här dagarna.

Han skrev till sin kollega i Göteborg och begärde att skarprättaren Niklas Beckius skulle inställa sig på residenset i Mariestad dagen före avrättningen den 12 februari 1817. Och till Magistraten i Mariestad utfärdade han flera order. Bland mycket annat skulle de kalla "nödigt antal handräcknings-manskap av stadens borgare" för att bilda spetsgård. Avrättningsplatserna med sina galgar var ofta belägna på ett berg eller en kulle nära stora vägen. De skulle synas och därigenom verka avskräckande.

Sedan Stockholmsvägen hade tillkommit på 1670-talet var avrättningsplatsen i Mariestad belägen strax intill den – uppe på en berghäll som idag kallas Högelidsparken. Fängelseprästen Anders Efraim Stolpe förde fram fångarna till spetsgården.

Där tog hans bror, stadsfiskalen Johan Stolpe hand om dem. Han läste upp domen och det kungliga beslutet att Olof Muhr skulle få avrättas trots sin benådning. Så läste prästen en bön innan de dömda försågs med ögonbindel och den förste fördes fram till stupstocken. När bilen föll över den första nacken förlorade en ung kvinna sin man och en tvåårig pojke sin far. Sedan Beckius hade fullgjort sitt uppdrag fortsatte han till nästa. Han skulle resa till Kyrketorp och hämta en självspilling som han skulle begrava på skogen. Till Mariestad tycks han aldrig ha behövt återvända. Det här blev nog bödelns sista besök i Mariestad. Sin bödelsyxa fortsatte han att vårda väl. Så väl att den finns kvar än idag. Den som vill titta på den får bege sig till Ödeborgs fornsal i Färgelanda .

Forts i nästa nr.

Detta är med stor sannolikhet den bila som användes vid avrättningen i Mariestad. Den är tillverkad vid Bosjöklöster och skall ha brukats av skarprättarna i Göteborg under åren 1792-1830. Med den lär 41 män och 18 kvinnor ha halshuggits. Mått utan skaft: längd 38,6 cm, bredd 24 och tjocklek 3,5 cm; med skaft 120 cm. I dag finns den utställd på Ödeborgs fornsal i Färgelanda.

Foto: Åke Möller

LANDET RUNT

ur olika medlemsblad

Joel Holgers mångåriga exposé över ett urval läsvärda artiklar i andra föreningars medlemsblad övertas i detta nummer av Barbro Majlgren. GRS byter *Västanbladet* med ett 60-tal andra föreningars tidningar.

De finns tillgängliga att läsa i GRS bibliotek.

ANROPET medlemsblad för StorStockholms Genealogiska Förening Nr 3/13 Karin Uhrvik har letat fram dödgravare, tornväktare, spöggubbar och orgeltrampare i Stockholm 1717 ur Stockholmsförsamlingarnas räkenskaper. Ytterligare information om personerna, bland annat ålder och födelseort, har hon funnit i protokoll från Stockholms justitiekollegium och förmyndarkammare för samma år. - Dag Hermfelt berättar om en dagbok från Eksjö gästgiveri 1782-84, som finns i Kungliga Bibliotekets samling *Vardagstrycket under Kommunikationer/ Gästgiveridagböcker*. - Chris Henning fortsätter sin redovisning av Raoul Wallenbergs antavla med hans kända anor från medeltiden.

Nr 4/13 Karin Uhrvik redovisar brudpar i Riga med svensk anknytning 1608 - 1704 och Eva Johansson skriver om hur man forskar i sjöfolk. - Chris Henning har fördjupat sig i en av höstens deltagare i TV-serien *Allt för Sverige*, Rebecca Redners anor. Hon härstammar från handelsmannen Thomas du Rées från Antwerpen.

AROSIANA Västerås Släktforsarklubb

Nr 3/13 Karin Renman berättar om ett av samhällets olycksbarn. Sophia Häll föddes 1825, blev tidigt föräldralös, flyttades till fattigtugan, blev vallhjon och landsstrykerska. Hon dömdes för stöld och försvarslöshet och dog så småningom i kolera på spinnhuset

BORÅS SLÄKTBLAD Borås Släktforsarklubb

Nr 96, september 2013 Hugo Larsson ger en historik över Hälleredes säteri, som nämns första gången i jordeboken 1545. Vid mitten av 1600-talet ägdes gården av ryttmästare Erik Nilsson Drakenberg. Ågarlängden redovisas därifrån fram till 2012, då Borås stad köpte gården.

DISKULOGEN med Släktforsarknytt, föreningen DIS medlemstidning

Nr 102/13 Jonas Magnusson skriver om porträttgallerier, d.v.s. trycksaker med porträtt och åtföljande text, en företeelse som uppstod till följd av den fotografiska utvecklingen och tryckkonstens framsteg. Till en början, från 1880-talet och framåt, var det klasstillhörighet och kön som avgjorde om man fick vara med. Hildebrands Svenskt Porträttgalleri 1895 - 1913 avbildade personer från samhällslivets viktigare områden, från kungahus till läkare och lärare. Veckotidningen *Hvar 8 dag* (1899-1933) hade i varje nummer ett porträttgalleri med jubilarer och avlidna. Längre fram på 1900-talet kom gallerierna att omfatta allt fler samhällskategorier. Släktforsaren kan ha svårt att finna dem. Sökfunktionen LIBRIS är en väg, att fråga på det lokala biblioteket en annan, att leta på Internet en tredje, t.ex. på projekt Runeberg. Jonas har en egen sökfunktion, Nomago, med över 100 000 referenser till olika böcker.

**HALLANDSFARARE S
INFORMATION, medlemsblad för
Hallands Släktforskarförening**

Nr 99 Charlotte Lindgren dyker ner i Inga-Kajsa Bergs forskarpärm och hittar en beskrivning av den amerikanske tidningsmannen Erik Knutsson från Fyllinge, Halland, i *Prärieblomman* från 1906. - Klas-Göran Steen fortsätter sin serie om invånarna i Falkenbergs stad med nr 7. - Sven-Arne Svensson beskriver hur vargavintern slog till i Halland 1887.

Nr 101 Ulf Klevteg berättar att föreningen fotograferat av handlingar i Sperlingsholms gårdsarkiv med personhistoriskt intresse - Klas-Göran Steen fortsätter med invånarna i Falkenbergs stad nr 8 och 9.

**I N L A N D E T I n l a n d s
Släktforskarförenings medlemstidning**

Nr 2/13 Evert Samuelsson fortsätter serien *Öar i väst* med att beskriva Klåverön med invånare från äldsta tid och framåt. Många kyrkliga förrättningar, främst dop och vigslar skedde i det närbelägna Marstrand, i stället för i sockenkyrkan Lycke. Förutom från kyrkböcker har underlag hämtats i bland annat jordeböcker och domböcker.

MIMERS BRUNN

**SLÄKTDATA, medlemstidning för
föreningen Släktdata**

Nr 3/13 Björn Jönsson återger i *Kungens regemente - ett kärvt soldatliv* en artikel av Gerhard Liebenhal från 1948 som behandlar Stockholms garnison. - Inspirerad av en bok av Arne Jarrick och Johan Söderberg om brott och straff i stormaktstidens Stockholm skriver Björn

Jönsson om vad man kan hitta i Kännärsvärdens arkiv, d.v.s. i handlingarna från rätten under rådsturätten i städerna

Nr 4/13 är, efter 25 år, det sista numret av föreningens tidning. Föreningen kommer att fortsätta med att sprida renskrivna register på nätet utan kostnad för släktforskaren, något som särskilt forskare i Västsverige har glädje och nytta av. - Birgitta Krantz gör ett utdrag ur sin farbrors, författaren och redaktören Claes Krantz', beskrivning av badortslivet i Marstrand. - Temat bad fortsätter med professor Jonas Frykmans kåseri om våra förfäders inställning till den personliga hygien, inte minst till julbadet. - Hans Erik Englund berättar den märkliga historien om *Palatset* vid Kaserntorget i Göteborg och Håkan Andersson har renskrivit ett protokoll från en biskopsvisitation i Åtvids socken (E).

**SLÄKTHISTORISKT FORUM,
Sveriges Släktforskarförbund**

NR 4/13 Petter Pettersson berättar den spännande historien om Jonas Jonsson Brunk från Norra Ljunga i Småland, som via Amsterdam i Holland kom till Nya Amsterdam omkring 1639. Jonas Brunk har intresserat inte bara Henry Renshult i Sävsjö utan även amerikanska historiker. Han lyckades nämligen bra i Amerika och köpte stora landområden. Sedan engelsmännen erövrat Nya Amsterdam och döpt om det till New York, blev Brunks land The Bronx, som fortfarande är en stadsdel i New York. - Petter Pettersson fortsätter med att beskriva ett överfall på en landsväg i Skåne 1891 och

den rättegång som följer. - Bengt Olsson beskriver hur han med domböcker och andra källor utöver kyrkoarkiven har kartlagt sin anfader Mäster Nils Skåning från Simrishamn och hans släkt. - Marianne Kindgren berättar den gruvliga historien om Johanna Hård, som 1823 anstiftade sjöröveri i Göteborgs skärgård. Berättelsen baserar sig på Marianne Kindgrens och Birgitta Tingdals bok om Johanna Hårds liv. - Petter Pettersson skriver om att länsmännen skickade in polisrapporter om onaturliga dödsfall, vilka kan återfinnas i länsstyrelsernas arkiv.

NR 5/13 Tidningens nya redaktör, Maria Bratt, berättar om reglementeringen, den statliga kontrollen, av prostitution som började 1859 och visar vad man kan finna i arkiven. - Maria Bratt fortsätter med att intervjua Eva Dahlgren, som kom ut med boken *Fallna kvinnor* tidigare i år, vilken beskriver hur villkoren för de prostituerade kvinnorna blev hårdare när reglementeringen avskaffades 1918. Eva har letat fram historien om två av dessa kvinnor ur arkiven. - Mats Karlsson intervjuar arkivarie Göran Gullbro vid Dalarnas landstingsarkiv i Håksberg och återger historien om hur ett barnbarn har besökt arkivet för att lösa sin mormors gåta. Kanske fann hon mer än hon ville veta, bland annat om vistelser på Sätters mentalsjukhus och mormoderns slutliga självmord. - Elisabeth Reuterswärd skriver om försvarslösa. Förvisningsstraffet, d.v.s. att den dömda förvisades från sin hemort och inte fick återvända förekom i Magnus Erikssons stadslag och gällde ända fram till 1735, även om det inte verkställdes i senare tid.

Inte bara den katolska, utan även den reformerta kyrkan kunde bannlysa. Så småningom infördes tvångsarbete i stället för förvisning, men ända in på 1800-talet kunde sockenstämman ansöka hos landshövdingen om att få utvisa försvarslösa ur socknen. 1865 kom en lösdrivarlag som ersattes av flera andra ända tills den nya socialtjänstlagen kom 1982.

SWEDISH AMERICAN GENEALOGIST

Nr 2/13 Elisabeth Thorsell har översatt Ruth Nathorsts dagbok från Nya Sverigejubileet i Delaware 1938. Kronprins Gustav Adolf blev sjuk, men sonen prins Bertil höll faderns tal. Över 10 000 personer bevistade Augustanasynodens högtidligheter med biskopar men inte kungahuset närvarande. - Helena Stark, som nyligen avlidit, berättar om sina efterforskningar inför TV-programmet *Allt för Sverige*. - Ronald Jonsson visar hur ett testamente ger ledtrådar till familjen Runnerstroms skånska rötter. - Ett annat mysterium löser Jan Kärrman när han finner att Nils Sundgren från Sunnemo i Värmland blir Nels Green i Superior, Wisconsin. och tillverkare av datorutrustning.

Posttidning B

Avsändare:
GöteborgsRegionens
Släktforskare
Erik Dahlbergsgatan 36 B
411 26 Göteborg

Släktforskning

- en fascinerande historia...

- Nyfotograferade kyrkoböcker
- Dina förfäder är din egen historia
- Forska hemifrån i ett enkelt program
- Omkring 600.000 nya bilder varje månad
- Oslagbar kvalitet på färgbilderna
- Mycket mer än kyrkböcker
- Bouppteckningar, domböcker, militärt ...

Att släktforska är som att läsa den bästa av alla deckare och veta att det spännande aldrig tar slut.
Dessutom är Du själv huvudpersonen.

Abonnemang från 75 kr för en vecka

Webb: www.arkivdigital.se

E-post: kundtjanst@arkivdigital.se

GöteborgsRegionens Släktforskare

Bibliotek och Forskarplatser

Erik Dahlbergsgatan 36 B, 411 26 Göteborg,
har öppet alla vardagar måndag till fredag. 10.00-15.00

**Ring dock alltid först och kolla bemanning
samt lediga forskarplatser.**

Tel. 031-13 12 26

Tisdag och torsdag: tisdags- resp. torsdagsgrupperna kl. 10.00-14.00.

Öppet även 1 timma före varje föreningsmöte på Erik Dahlbergsgatan.

E-post: g.r.s@telia.com

PlusGiro: 24 23 85-3

Hemsida: <http://grs.forening.genealogi.se>

Organisationsnummer 857204—7564